

Стратегија

**EDU
FORM**

**#EY
ЗА ТЕБЕ**

Инклузија кроз уметност стратегија за развој драмских радионица

Овај материјал објављен је уз финансијску помоћ Европске уније. За његову садржину одговоран је искључиво Еду форум и она нужно не одражава званичне ставове Европске уније.

Увод

Удружење Еду форум из Београда је невладина организација основана 2023. године од стране бивших и садашњих чланова Форума београдских гимназија, који активно делује од 1997. године. Мисија удружења је унапређење образовања и стварање једнаких услова за приступ образовању свих ученика.

Еду форум данас окупља више десетина чланова, наставника београдских гимназија и студената, од којих су две трећине жене.

На челу удружења налази се Александар Марков, наставник историје у Осмој београдској гимназији и дугогодишњи председник Форума београдских гимназија. Као бивши председник ове организације, он има седамнаестогодишње искуство у области образовања, аутор је бројних стручних текстова и чест саговорник у медијима на тему образовне политике. Његово ангажовање у раду Радне групе за превенцију и сузбијање вршњачког насиља у школама, као и искуство у раду на школским позоришним представама, представљају драгоцену основу за развој нових иницијатива у области образовања и уметности.

Управо на тим темељима је покренут пројекат „Инклузија кроз уметност - јачање капацитета за спровођење драмских радионица за децу са инвалидитетом“, чији је основни циљ био јачање капацитета удружења за рад са децом са инвалидитетом кроз уметничке праксе које промовишу социјалну инклузију и омогућавају активно учешће деце у културном животу заједнице.

Пројекат је успешно реализован кроз више међусобно повезаних активности:

- одржана је обука чланова удружења коју је водила дефектолог Ирена Чепић, са фокусом на методе рада са децом са инвалидитетом у уметничком контексту;
- реализоване су две инклузивне драмске радионице у сарадњи са Пан театром у Београду, које је водила глумица Тијана Јанковић, уз активно учешће деце са инвалидитетом, њихових вршњака и чланова удружења;
- покренути су и активно вођени профили на друштвеним мрежама (Фејсбук и Инстаграм), чиме је повећана видљивост пројекта и удружења;

Остварени резултати пројекта показали су да инклузивне драмске радионице имају значајан позитиван утицај на децу са инвалидитетом, њихове вршњаке и породице. Родитељи су изразили велику захвалност и задовољство, истичући да радионице позитивно утичу на самопоуздање и мотивацију деце. Истовремено, чланови удружења су стекли драгоцено практично искуство у раду са децом са инвалидитетом, што представља основу за будуће инклузивне програме.

Свестрани значај пројекта огледа се како у интерном јачању капацитета удружења, тако и у непосредном унапређењу положаја деце са инвалидитетом. Пројекат је омогућио да деца равноправно учествују у уметничким активностима, развијају креативност и граде већу сигурност у себе.

Ова стратегија представља логичан наставак започетих активности. Њена сврха је да пружи јасан оквир за одрживост и развој инклузивних драмских радионица у наредне две године, као и за ширење сарадње са релевантним установама, институцијама и организацијама. Стратегија је истовремено и практичан водич за даљи рад удружења, заснован на досадашњим резултатима и идентификованим потребама, са циљем да инклузија кроз уметност постане препознатљива и трајна пракса у заједници.

1. Контекст и полазиште

1.1 Легислатива

Међународни оквир за заштиту и унапређење права детета постављен је пре свега Конвенцијом о правима детета (УН, 1989), коју је Србија ратификовала 1990. године. Конвенција гарантује сваком детету право на живот, развој, образовање, културу, игру и активно учешће у заједници, без било какве дискриминације. Посебан акценат стављен је на једнакост могућности и на то да свака држава мора предузети мере како би обезбедила пуно уживање тих права, укључујући и право на културни живот.

Додатно, Конвенција о правима особа са инвалидитетом (УН, 2006), коју је Србија такође ратификовала, наглашава потребу да особе са инвалидитетом, а посебно деца, имају пуну и равноправну могућност учешћа у културном, уметничком и јавном животу. У члану 30. ове Конвенције истиче се обавеза држава да обезбеде приступ културним материјалима у приступачним форматима, као и приступ позориштима, музејима, биоскопима и културним активностима.

На европском нивоу, Савет Европе усвојио је више докумената који се баве питањем инклузије и права детета, као што су Стратегија Савета Европе за права детета (2022–2027), која препознаје право деце са инвалидитетом на пуно учешће у култури. Такође, Европска унија кроз своје програме (нпр. „Креативна Европа“) подстиче културне пројекте који имају инклузивни карактер и укључују осетљиве групе.

1.2 Национални оквир

Српско законодавство је у великој мери усклађено са међународним стандардима. Закон о основама система образовања и васпитања уводи концепт инклузивног образовања, док Закон о забрани дискриминације гарантује једнакост и забрањује дискриминацију по основу инвалидитета.

Закон о култури препознаје значај доступности културе свим грађанима као једног од основних начела културне политике.

Национална стратегија за права детета и Акциони план за социјалну инклузију деце са сметњама у развоју и инвалидитетом додатно постављају основе за побољшање положаја деце са инвалидитетом. Ипак, упркос законским решењима, у пракси постоје бројни изазови од ограничених финансијских средстава до недостатка обученог кадра и прилагођених програма.

1.3. Положај деце са инвалидитетом у културном животу заједнице

Иако постоји нормативна подлога, положај деце са инвалидитетом у културном животу је и даље неповољан. Деца често немају приступ културним установама због физичких баријера (нпр. неприступачан улаз, недостатак рампи и лифтова), недостатка прилагођених материјала (знаковни језик, титлови, тактилни материјали, приступачне дигиталне платформе), као и због ограниченог броја програма осмишљених за њихово активно укључивање.

Поред инфраструктурних и програмских ограничења, постоје и друштвене баријере, укоренење предрасуде и недовољна свест о потенцијалу деце са инвалидитетом. Често се дешава да се ова деца посматрају као пасивни примаоци подршке, а не као активни ствараоци културе. Последица је да су ретко укључена у драмске, музичке или ликовне активности, чиме им се ускраћује важан сегмент права на развој личности, креативности и социјалне интеграције.

Истраживања организација цивилног друштва показују да је учешће деце са инвалидитетом у културним програмима у Србији далеко испод просека у поређењу са вршњацима без инвалидитета.

Ограничена финансијска средства додатно отежавају континуитет постојећих програма.

1.4. Улога удружења у процесу инклузије

У овом контексту, улога удружења, попут Еду форума, добија посебан значај. Она могу да делују као мост између институција културе, образовног система и деце са инвалидитетом.

Кроз реализацију пројекта „Инклузија кроз уметност“, Еду форум је већ успоставио прве контакте и сарадњу са Националном организацијом особа са инвалидитетом Србије (НООИС) и невладином организацијом Маска. Ови први кораци представљају основу за даље продубљивање партнерстава, нарочито са НООИС као кровном организацијом особа са инвалидитетом, али и са другим релевантним установама, институцијама културе, школама и локалним самоуправама.

Поред изградње мрежа сарадње, удружења имају и значајну улогу у:

- креирању и спровођењу инклузивних уметничких програма,
- едукацији јавности о значају инклузије,
- заступању интереса деце и њихових родитеља пред институцијама,
- проналажењу иновативних приступа уметничком изражавању који укључују децу са инвалидитетом

Још један важан аспект јесте развијање нових уметничких форми у сарадњи са професионалним уметницима. На тај начин деца са инвалидитетом не остају само публика, већ постају активни ствараоци културног садржаја, што директно доприноси њиховом оснаживању и изградњи самопоуздања.

1.5. Кључни изазови и перспективе

Иако постоји јасна законска основа и иницијативе удружења, у наредном периоду биће неопходно системски решавати изазове као што су:

- недовољна финансијска средства за континуирано спровођење програма,
- потреба за додатном едукацијом наставника и уметника за рад са децом са инвалидитетом,
- недовољна медијска промоција успешних инклузивних пракси.

С друге стране, постоје и значајне могућности. Све већи број културних институција у Србији отвара се за сарадњу са цивилним сектором. Дигитализација културних садржаја омогућава креирање приступачних програма, а интересовање уметника за друштвено одговорне пројекте расте. Еду форум, оснажен искуством стеченим кроз овај пројекат, може у наредне две године да постане препознатљив у сегменту развоја инклузивних уметничких пракси, уз услов да настави да гради партнерства и да проналази нове изворе финансирања.

2. Визија, мисија и вредности удружења

2.1. Визија

Визија удружења Еду форум је да у наредних 5–10 година постане препознатљив учесник у области подршке деци са инвалидитетом и осетљивим групама, кроз стварање инклузивног образовног и културног окружења. Удружење настоји да буде познато по спровођењу иновативних програма који комбинују уметничке и образовне активности, обезбеђујући сваком детету једнаке могућности за развој креативности, самопоуздања и друштвеног учешћа.

Визија укључује и дугорочну одрживост програма, развој партнерстава са институцијама културе, образовања и цивилног сектора, као и континуирано унапређење услова за децу са инвалидитетом у локалним заједницама. У том смислу, Еду форум жели да допринесе изградњи друштва у коме су сви грађани равноправни учесници културног и образовног живота.

2.2. Мисија

Мисија удружења Еду форум у области рада са децом са инвалидитетом је да обезбеди могућност активног учешћа деце у образовним и културним активностима, са акцентом на:

- развој креативности и уметничког изражавања кроз драмске, ликовне, музичке и друге уметничке радионице;
- подршку образовном процесу и квалитету учења, кроз пројекте који унапређују наставне методе и приступе;
- промоцију инклузије, једнакости и недискриминације, како у локалној заједници, тако и у ширем друштвеном контексту;
- оснаживање самопоуздања и личних капацитета деце, уз активно укључивање родитеља и наставника.

Мисија укључује и развој партнерских односа са институцијама културе, школама и организацијама цивилног друштва, како би се обезбедила дугорочна одрживост и проширење инклузивних програма.

2.3. Вредности

Вредности које воде рад удружења Еду форум су:

- Недискриминација, сва деца имају право на једнаке могућности, без обзира на врсту инвалидитета, пол, националну или социјалну припадност;
- Инклузија, деца са инвалидитетом активно учествују у свим програмима, постају део заједнице и осећају се равноправно;
- Креативност, кроз уметничке и образовне активности деца развијају своје потенцијале и учествују у стварању сопственог културног искуства.
- Сарадња, рад удружења заснован је на партнерству са институцијама, стручњацима, родитељима и заједницом, како би се обезбедила максимална корист за децу.

Ове вредности служе као оријентир за све активности удружења, од планирања и реализације пројеката до свакодневне комуникације са партнерима, децом и заједницом.

3. Анализа капацитета и потреба

3.1. Снаге удружења

Еду форум током реализације пројекта „Инклузија кроз уметност“ потврдио је своје снаге и способности у раду са децом са инвалидитетом и развоју инклузивних програма. Чланови удружења поседују релевантно искуство и компетенције у образовању, културним активностима и организацији пројеката. Руководство удружења, на челу са Александаром Марковым, има дугогодишње искуство у образовној области, а стечено знање се континуирано преноси на младе чланове, посебно на студенте и младе професионалце који препознају значај инклузије и активно се прикључују у рад удружења.

Пројекат је омогућио и развој конкретних капацитета кроз обуке чланова и реализацију радионица са професионалним уметницима, чиме су чланови удружења стекли практично искуство у раду са децом са инвалидитетом. Поред тога, Еду форум је успоставио почетне партнерске односе са Националном организацијом особа са инвалидитетом Србије и невладином организацијом Маска, као и са уметницима из Пан театра.

Видљивост удружења је унапређена кроз активности на друштвеним мрежама, где су отворени и активно вођени профили на Инстаграму и Фејсбуку, што омогућава да се јавност и потенцијални партнери редовно информишу о активностима, али и да се промовишу вредности инклузије и недискриминације.

Наведене снаге представљају основу за будуће активности, јер омогућавају да удружење настави да гради капацитете, оснажује чланове и проширује програме за децу са инвалидитетом и друге осетљиве групе.

3.2. Слабости и изазови

Удружење се налази у фази развоја и иако нема већих организационих слабости, изазов представља потреба за континуираним усавршавањем чланова, као и за јачањем интерне логистике приликом организовања радионица и пројеката. Иако чланови имају искуство, постоји потреба да се обезбеди додатна стручна подршка и експертско знање у одређеним областима инклузивног рада и уметничког образовања.

3.3. Прилике

Град Београд и локалне установе образовања и културе пружају бројне могућности за будућу сарадњу. Школе, културне институције и невладине организације представљају потенцијалне partnере за организовање радионица, представа и других програма инклузије. Присуство младих чланова и студената, који су мотивисани и отворени за нове методе рада, омогућава удружењу да развија иновативне приступе и проширује досег својих активности.

Иако сарадња са институцијама у унутрашњости Србије понекад може бити ограничена због различитих логистичких и административних баријера, постоје могућности за успостављање партнерстава са локалним заједницама које су посвећене образовању и култури деце са инвалидитетом.

3.4. Претње

Најзначајнија претња за даљи развој програма је недостатак финансијских средстава. Ограничени ресурси могу утицати на број реализованих радионица, доступност стручног кадра и проширење сарадње са партнерским институцијама. Поред тога, недовољно разумевање инклузије и потреба деце са инвалидитетом у широј јавности може отежати промоцију програма.

Да би се ове претње успешно надокнадиле, неопходно је усмерити активности на осигурање финансијске одрживости, развој комуникационе стратегије за промоцију инклузивних програма и јачање партнерстава са институцијама и локалним заједницама.

4. Стратешки циљеви за наредне две године

На основу досадашњег искуства и анализа капацитета, Еду форум дефинисао је четири стратешка циља за наредне две године, усмерена на јачање инклузивних програма и унапређење права деце са инвалидитетом:

4.1. Јачање капацитета удружења за рад са децом са инвалидитетом у културно-уметничким активностима

У наредном периоду планиране су две онлајн обуке које ће удружење самостално финансирати. Ове обуке ће допринети да чланови удружења продубе своје компетенције за рад са децом са инвалидитетом у контексту уметничког стваралаштва. Сарадња ће се наставити са стручњацима који су већ активно учествовали у пројекту, посебно са дефектологом Иреном Чепић, као и са Националном организацијом особа са инвалидитетом Србије (НООИС), што омогућава континуитет подршке и стручног вођења активности.

4.2. Развој и реализација инклузивних уметничких радионица као редовне праксе

Удружење ће развијати драмске радионице као централну активност у наредне две године, са могућношћу укључивања и музичких радионица уколико се за то укаже прилика. Фокус ће бити на продубљивању сарадње са НООИС-ом и средњим школама у Београду, како би се обезбедила стабилна база учесника и подршка за редовно организовање радионица. Циљ је да радионице постану стандардна пракса удружења, која омогућава равноправно учешће деце са инвалидитетом у културним активностима.

4.3. Успостављање сарадње са институцијама и партнерима ради ширења утицаја

Еду форум ће настојати да прошири своју сарадњу са релевантним институцијама, школама, културним установама и невладиним организацијама. Овим ће се обезбедити већи утицај програма на локалном и националном нивоу, као и могућност размене знања и искустава са другим актерима у области инклузије. Сарадња са институцијама ће омогућити и стабилност у организацији радионица и подршку за дугорочно одржавање програма.

4.4. Промоција инклузије и права детета кроз медије и јавне наступе

Удружење ће настојати да промовише вредности инклузије и права детета, са посебним фокусом на друштвене мреже као главни канал комуникације. Уколико се за то укаже прилика, промоција ће бити проширена и на друге медије. Циљ је подизање свести јавности о значају инклузије деце са инвалидитетом, привлачење нових учесника и партнера, као и обезбеђење подршке за будуће пројекте и активности удружења.

4.5. Партнерства и сарадња

Један од кључних фактора одрживости и успеха нашег програма јесте успостављање чврстих и смислених партнерстава са различитим актерима из заједнице. Ова партнерства обезбеђују не само логистичку и стручну подршку, већ и шире препознавање, већу видљивост и директан утицај на циљне групе.

а) Удружења родитеља деце са инвалидитетом

- Сарадња са овим удружењима омогућава нам директан контакт са породицама и децом којима су намењене наше активности.
- Кроз партнерство обезбеђујемо повратне информације, боље разумевање потреба и активно укључивање родитеља у креирање и реализацију програма.
- Заједнички радимо на промоцији инклузије, борби против предрасуда и на развоју програма који су заиста одговор на реалне изазове.

б) Културне институције (позоришта, библиотеке, домови културе)

- Културне институције представљају простор за одржавање радионица, представа, изложби и јавних догађаја.
- Сарадњом омогућавамо деци са инвалидитетом да постану активни учесници културног живота заједнице.
- Заједничке активности доприносе дестигматизацији и промовишу културу разноликости.

в) Школе и образовне установе

- Школе су кључни партнери у промоцији инклузивног образовања;
- Кроз заједничке програме, организујемо едукативне радионице, предавања и догађаје који повезују децу са инвалидитетом и њихове вршњаке;
- Укључивањем наставника и стручних сарадника обезбеђује се одрживост и боља интеграција програма у свакодневни рад образовних институција.

г) Уметници и медији

- Уметници својим креативним доприносом помажу да се активности представе на инспиративан и иновативан начин.
- Медији су важни савезници у ширењу поруке, подизању свести јавности и осигуравању већег досега пројектних активности.
- Заједно градимо наратив који промовише једнакост, инклузију и позитивне друштвене промене.

5. Комуникација

5.1. Улога друштвених мрежа

Друштвене мреже представљају основни канал комуникације са циљним групама. Фејсбук омогућава детаљно информисање заједнице и пласирање садржаја који се лако дели, док Инстаграм пружа могућност визуелно атрактивне презентације пројекта кроз фотографије, видео-формате и „story“ садржај. Коришћењем интерактивних алата (анкете, питања, уживо преноси) повећава се ангажовање корисника и јача осећај заједништва. Континуираним и креативним објавама гради се препознатљивост удружења и идеје промоције инклузивних облика стваралаштва и његова позитивна слика у јавности.

5.2. Видљивост у локалној заједници

Локална заједница је основа за успешно спровођење пројекта. Њена укљученост обезбеђује подршку и дугорочни утицај. Видљивост ће се постићи кроз сарадњу са локалним школама, установама културе, удружењима грађана и другим партнерима. Организацијом радионица, јавних презентација и волонтерских акција омогућиће се директна комуникација са грађанима и њихово активно учешће. Поред тога, дистрибуција промотивних материјала (постери, брошуре, флајери) допринеће широј информисаности.

5.3. Могућности за медијске и јавне догађаје

Медији представљају кључни канал за ширење информација ван оквира локалне заједнице. Сарадња са локалним и регионалним ТВ и радио станицама, као и са интернет порталима, омогућиће већу медијску покривеност. Наступи у виду интервјуа, саопштења за јавност и конференција за штампу граде кредибилитет и препознатљивост удружења. Јавни догађаји попут панел дискусија, изложби или културних манифестација биће прилика да се јавност упозна са резултатима рада на интерактиван и атрактиван начин.

Област деловања	Канали / алати	Циљеви	Активности	Очекивани ефекти
Друштвене мреже (Фејсбук, Инстаграм)	Профили/странице пројекта	Информисање, изградња заједнице, промоција вредности	Редовни постови (вести, фотографије, видео), интерактивни садржај (анкете, квизови, story формати)	Повећање броја пратилаца, ангажовање заједнице, препознатљивост
Видљивост у локалној заједници	Партнерства са локалним институцијама, огласне табле, школе, НВО	Оснаживање локалне заједнице, укључивање грађана	Радионице, јавне презентације, волонтерске акције, дељење промотивних материјала	Подршка локалне заједнице, активно учешће грађана
Медијски наступи и јавни догађаји	Локални и регионални медији, ТВ, радио, портали	Ширење информација ван локалне средине, јачање кредибилитета	Саопштења за медије, интервјуи, конференције за штампу, јавни догађаји (панел дискусије, изложбе, концерти)	Већа медијска покривеност, препознатљивост у широј јавности

Медијска промоција - табеларни приказ

6. Финансијска одрживост

Финансијска одрживост организације засниваће се на диверсификацији извора прихода како би се умањила зависност од једног донатора или једног типа финансирања.

Прво, планирано је редовно праћење јавних конкурса на националном и локалном нивоу, које расписују министарства, покрајинске институције и општине. Ови извори су важни јер омогућавају реализацију пројеката из области културе, образовања и инклузије.

Други важан сегмент представљају међународни донатори и амбасаде, који финансирају иницијативе са ширим друштвеним утицајем. Организација ће се активно укључивати у припрему пројектних предлога, као и у програме Европске уније који подржавају цивилни сектор.

Сарадња са локалном самоуправом биће усмерена на добијање логистичке и финансијске подршке, као и на заједничко планирање активности које су у интересу локалне заједнице.

Поред тога, организација ће се ослањати и на фондације, које често подржавају иновативне и дугорочне програме.

Редовно праћење њихових позива и прилагођавање програма њиховим приоритетима обезбедиће додатне могућности за финансирање.

Да би се осигурала независност, биће развијени и сопствени приходи кроз организацију самосталну делатност, која је планирана да буде покренута до краја 2025. године.

Извор финансирања	Опис	Потенцијалне активности	Временски оквир
Јавни конкурси (министарства, покрајина, општина)	Средства за пројекте из области културе, социјалне инклузије, образовања, људских права	Праћење конкурсних рокова, припрема пројектних предлога, партнерство са другим удружењима	Континуирано, у складу са календаром конкурса
Донатори (међународне организације, амбасаде, ЕУ програми)	Подршка програмима који имају шири друштвени утицај	Писање предлога пројеката, учешће у међународним програмима, умрежавање	1–2 пута годишње у складу са позивима
Сарадња са општином	Подршка за локалне активности, простор, логистика, ко-финансирање	Потписивање споразума о сарадњи, укључивање општине у активности	Годишње, према буџету општине
Фондације	Подршка иновацијама и одрживим друштвеним програмима	Праћење конкурса фондација, прилагођавање програма приоритетима	Континуирано
Сопствени приходи	Организација догађаја, радионица, продаја промотивних материјала, чланарине	Развој самосталне делатности	Током целе године

Финансијска одрживост - табеларни приказ

Закључак

Стратешко планирање представља један од кључних алата за дугорочни развој и стабилност сваке организације. Усвајањем ове стратегије добија се јасна визија будућности, као и конкретни кораци који воде до остварења постављених циљева. Док свакодневне активности често носе бројне изазове и могу лако одвући пажњу на текуће проблеме, стратегија обезбеђује да организација не изгуби из вида своју мисију и вредности, те да се сви ресурси користе усмерено и ефективно.

Једна од највећих предности оваквог приступа је у томе што омогућава бољу координацију активности и ресурса. Када постоји јасно дефинисан план, лакше је распоредити људске и материјалне капацитете, препознати приоритете и спречити непотребно расипање времена и средстава. На тај начин, организација постаје отпорнија на изненадне промене у окружењу, било да оне долазе из друштвеног, економског или политичког контекста.

Такође, стратегија пружа механизам за мерење успеха. Кроз постављене циљеве и индикаторе, могуће је редовно пратити напредак и проценити шта је остварено, а где постоји потреба за корекцијом. Овај процес континуираног учења и прилагођавања омогућава организацији да остане динамична и релевантна, али и да изгради културу одговорности и транспарентности.

Један од посебно значајних елемената јесте и финансијска одрживост. Стратегија показује да организација није искључиво зависна од једног извора финансирања, већ активно ради на диверсификацији прихода: путем јавних конкурса, партнерства са локалном заједницом, сарадње са донаторима, као и кроз развој сопствених прихода. То не само да повећава стабилност рада, већ и улива поверење код партнера, корисника и шире јавности.

Спровођење ове стратегије има и шире друштвене импликације. Она није само интерни документ који служи управљању, већ и порука окружењу, порука да организација делује промишљено, дугорочно и одговорно. Кроз реализацију предвиђених активности, јача се положај циљних група са којима радимо, подиже се свест јавности о темама које су у фокусу, али и граде мостови сарадње са другим актерима, институцијама, удружењима и грађанима.

Важно је нагласити и улогу људи у спровођењу стратегије. Без посвећених појединаца, било да су у питању чланови тима, волонтери или партнери, ниједан план не може бити реализован. Зато ова стратегија није само списак активности, већ и позив на заједништво, сарадњу и солидарност. Она је водич који нас подсећа да је успех организације неодвојив од успеха заједнице у целини.

Коначно, ова стратегија има за циљ да обезбеди одрживи развој организације. То значи да се не ради само о решавању текућих изазова, већ о стварању чврстих основа за будућност. Уз јасно дефинисане приоритете, систематично планирање, одговорно управљање ресурсима и континуирано улагање у људе и партнерства, организација ће бити у могућности да дугорочно остварује своју мисију и да остане поуздан актер у друштвеном животу.

Закључно, спровођењем ове стратегије постиже се више од самог остварења појединачних циљева, она гради културу планирања, одговорности и заједничког рада. Организација која има јасну стратегију није само организованија и ефикаснија, већ и кредибилнија у очима партнера, корисника и јавности. Због тога је овај документ од кључне важности: он није крајњи циљ, већ почетак једног систематског процеса развоја, учења и заједничког деловања.

